

Kolláth Anna

A szlovéniai magyar nyelv a többnyelvűség kontextusában (Csernicskó István)

MEDNARODNA ZALOŽBA ODDELKA ZA SLOVANSKE JEZIKE IN KNJIŽEVNOSTI, FILOZOFSKA
FAKULTETA.

BIELSKO-BIAŁA – BUDAPEST – KANSAS – MARIBOR – PRAHA. 2012. 172 OLDAL

A magyar nyelv Szlovéniában

Kolláth Anna a szlovéniai magyar nemzeti kisebbség nyelvi helyzetének, nyelvhasználatának ismert és elismert kutatója. Több nemzetközi kutatócsoport tagjaként, illetve a Maribori Egyetem Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékének oktatójaként foglalkozik a muravidéki magyar nemzetrész nyelvhasználatával, oktatásának kérdéskörével. Számos tudományos monográfia, tanulmány szerzője a témában (például Kolláth 2002; 2005; 2007; 2009).

Legújabb kötetében az utóbbi néhány év legfrissebb, legaktuálisabb kutatási eredményeit foglalja össze. *A szlovéniai magyar nyelv a többnyelvűség kontextusában* címmel megjelent tudományos monográfiája hozzájárul a magyar nyelv szlovéniai kutatásában ma még meglévő fehér foltok megszüntetéséhez. Összefoglalja a szlovéniai magyar nyelvváltozatok kutatásának eddigi történetét,

legfontosabb eseményeit, bemutatja a kutatások irányait. A szerző monografikusan dolgozza fel a szlovéniai magyarok nyelvi helyzetét a demográfiai mutatóktól kezdve egészen a helyi magyar közösség jellegzetes nyelvhasználati vonásainak a bemutatásáig, az egyes nyelvváltozatok (például a diákszleng) részletes elemzéséig. Bár a kiadványban több, még folyamatban lévő vagy a közelmúltban lezárt kutatásról olvashatunk, a könyv egészében véve mégis egyfajta szintézise a muravidéki magyar nemzeti kisebbséggel kapcsolatos nyelvészeti (nyelvkörnyezettani, nyelvpolitikai, kontaktológiai, lexikológiai, nyelvpedagógiai) vizsgálatoknak.

Kolláth Anna könyvének egyik központi kérdése – amint erre a kiadvány címe is utal – a két- és többnyelvűség. A szerző a kétnyelvűség kontextusában tekinti át mindazokat a kérdéseket, amelyek a kötetben előkerülnek. Érinti a kétnyelvű nyelvhasználat témáját, és részletesen foglalkozik a kétnyelvű oktatásban használatos tankönyvekkel is. A monográfia témáját több oldalról, a nemzetközi, a szlovéniai és a magyar tudományos szakirodalom figyelembevételével saját kutatásaira alapozva dolgozza fel.

A kötet két nagy részre tagolható. A tanulmánygyűjtemény részben a szerző saját kutatásainak és a Maribori Egyetem Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékén működő kutatói műhely tagjaival közösen folytatott vizsgálatainak az eredményeit foglalja össze. A hangsúly itt a muravidéki magyar oktatás kérdéskörére esik. A fejezet nem csupán a muravidéki kétnyelvű, a szakirodalomban gyakran utópisztikusnak nevezett oktatási modellt ismerteti, hanem a program működésének kontextusával, problémáival is szembesít. A szerző egyértelműen arra a következtetésre jut, hogy „[a] muravidéki egyéni és közösségi kétnyelvűség arculatát, a közösség nyelveinek jövőjét, rendszerét nagymértékben befolyásolja az aktuális oktatási modell. A kétnyelvű terület többletértéke a közös kultúra, amelynek csak a két nyelv együttesen lehet hiteles hordozója” (21). Azt is hangsúlyozza azonban, hogy ne szlovén egynyelvű legyen a tankönyvek nyelve: a kétnyelvű oktatás megvalósulásához, a modell sikeres működéséhez, pozitív oldalának a kiaknázásához nagy szükség van

(volna) kétnyelvű tankönyvekre is. Ha ugyanis mind az iskolai órákon, mind pedig az otthoni tanulás során használatos tankönyvek csupán többségi nyelven készülnek, az egyértelműen a szlovén felé billenti a nyelvi egyensúlyt, és ez nem kedvez a kétnyelvűség hosszú távú fennmaradásának. A kétnyelvű, „a kisebbség nyelvében is kifogástalan és igényes tankönyv elengedhetetlen feltétele a magyar nyelv megmaradásának” Szlovéniában is (47). Nagy kár, hogy ez a kérdés érdemben csak most kerül előtérbe az immár öt évtizede működő szlovéniai kétnyelvű oktatási programban.

A kiadvány első egységét olyan tanulmány zárja, amely a muravidéki magyar nyelvhasználatban élő idegen szók használati gyakoriságát elemzi. A kutatás szorosan kapcsolódik a Termini Magyar Nyelvészeti Kutatóhálózat határtalanítási programjához (1, 2). A *határtalanítás* a kutatóhálózat tagjai számára azoknak a nyelvészeti – jelenleg leginkább lexikológiai és lexikográfiai, valamint korpusznyelvészeti – munkálatoknak az összefoglaló elnevezése, amelyeknek az a céljuk, hogy az újonnan készülő vagy átdolgozott magyarországi nyelvészeti kiadványokban jelentőségüknek megfelelő mértékben jelenjenek meg a magyar nyelv határon túli változatai. Fontos, hogy a címük szerint a *magyar* nyelvet vagy annak valamelyik részrendszerét bemutató kiadványok (szótárak, helyesírás-ellenőrző számítógépes programok, nyelvtanok, helyesírási, nyelvhasználati, stilisztikai kézikönyvek stb.) – címükkel összhangban – ne csupán a *magyarországi* magyar nyelvvel foglalkozzanak, hanem az *egyetemes magyar nyelvvel*, amely a magyarországi magyar nyelvváltozatokon kívül magában foglalja a határon túli magyar beszélőközösségek (és ezen belül természetesen a szlovéniai magyarok) által beszélt nyelvváltozatokat is. A tanulmány a helyi magyar nyelvváltozatokban használatos államnyelvi közvetítésű idegen (főként nemzetközi) szavak használati gyakoriságát, ismertségét, illetve a hozzájuk fűződő beszélői attitűdöket vizsgálja és mutatja be. Az elemzés egyik tanulsága az, hogy a rendszerváltást követően „megváltozott társadalmi, gazdasági, szociokulturális körülmények hatására, a nyelvi kiegyenlítődés következtében a közmagyar alakváltozatok használata növekvő tendenciát mutat, de – ahogy az adatok bizonyítják – az újak nem kiszorítják azokat az állami nyelvváltozatokból, hanem egymás mellett élésüket biztosítva erősítik a multikulturális létben a nyelvi sokszínűséget” (64).

A kötet második része olyan nemzetközi kutatás szlovéniai kutatási tapasztalatait mutatja be, amely Európa számos kisebbségi közösségének nyelvi helyzetét vizsgálja azonos szempontok szerint. Kolláth Anna a Maribori Egyetem Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékének oktatójaként vett részt az ELDIA (European Language Diversity for All) néven ismert nemzetközi kutatási programban. A projekt multidiszciplináris megközelítésben vizsgálja a többnyelvűség elméletét és gyakorlatát, illetve a többnyelvűség gyakorlati megvalósulását a változó európai kontextusban. A kutatás egyik fő célja a nyelvi diverzitás értékeinek a felmutatása és a nyelvi sokszínűség fenntartásának az elősegítése. Nem véletlen tehát, hogy a szlovéniai magyar közösség elkötelezett kutatóiként Kolláth Anna és munkatársai részt vállaltak ebben a munkában. A vizsgálat rámutat arra, hogy a szlovéniai magyarok pozitívan viszonyulnak mind a kétnyelvűséghez, mind a többnyelvűséghez, többnyelvűségük alapja a funkcionális szlovén–magyar kétnyelvűség. Hangsúlyos eredménye a munkának az a következtetés, hogy a szlovéniai magyarok a magyar nyelv hosszú távú muravidéki megmaradásának egyetlen lehetőségét a kétnyelvű oktatási modellben látják: az egy nyelvű oktatást, akár kizárólag szlovén, akár csak magyar nyelvű, elutasítja a közösség.

Kolláth Anna oktatói munkáját dicséri, hogy a monográfiában szereplő egyes tanulmányok olyan kutatásokra épülnek, amelyeket a hallgatók bevonásával végeztek a Maribori Egyetem Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékén. A tudományos monográfia így arra is jó és követendő példát mutat, miként lehet és kell összekapcsolni a tudományos kutatást az oktatással, a tudományos utánpótlás nevelésével. A könyvből kiderül, hogy megfelelő szakmai irányítással a hallgatók bekapcsolhatók egy-egy tudományos projektbe, tevékenyen részt vehetnek egy tanszék vagy egy kutatócsoport kutatásaiban. Ez a részvétel hozzájárul ahhoz, hogy az egyetemi oktatásban elsajátított elméleti anyagot a gyakorlatban, a valóságban is megtapasztalhassák, hogy jobban megismerjék Szlovénia nyelvi valóságát, a régió kétnyelvűségét. Emellett a diákok bevonása a kutatómunkába

kitűnő lehetőség arra, hogy a hallgatók gyakorlati tapasztalatokra, csak a terepen folytatott munka során elsajátítható készségekre tegyenek szert. A monográfia ezen a téren is példamutató.

Ha marad hiányérzet Kolláth Anna legújabb könyvével kapcsolatban, az talán a kötet szerkesztettségét érinti. A kiadványban szereplő tanulmányokat szorosan összefogja ugyan a téma (a muravidéki magyarok nyelvhasználatának több szempontú vizsgálata), mégis úgy tűnik, hogy az egymás mellé került írások között nincs annyi koherencia, hogy az egész művet minden tekintetben egységesnek érezze az olvasó. A kötet azonban jó és alapos áttekintés a szlovéniai magyar nyelv állapotáról, helyzetéről, az egyik legkisebb magyar kisebbségi közösség nyelvi gondjairól.

A szlovéniai magyar nyelv a többnyelvűség kontextusában című tanulmánygyűjtemény újszerű módon tárgyalja a választott témát. Olyan kutatási programokról számol be, amelyek elméleti és gyakorlati szempontból egyaránt tudományosan értékes és hasznos adatokkal, információkkal gazdagítják eddigi ismereteinket a szlovéniai magyarok kétnyelvűségéről, nyelvi helyzetéről, nyelvhasználatáról, és szervesen illeszkedik az ebben a témában megjelent más publikációkhoz (Bokor 2001; 2009; Bartha 2007; Szépfalusi–Vörös–Beregszászi–Kontra 2012).

Irodalom

- Bartha Csilla 2007. A magyar nyelv megőrzésének lehetőségei és korlátai a Muravidéken egy szociolingvisztikai vizsgálat tükrében. *Kisebbségkutatás* 2: 214–240.
- Bokor József 2001. A magyar nyelv és használata a szlovéniai Muravidéken az ezredforduló küszöbén. *Magyar Nyelv* 33–54.
- Bokor József 2009. *Nyelviség és magyarság a Muravidéken*. Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet. Lendva. 2009.
- Kolláth Anna 2002. Anyanyelv és nyelvjárás (anyanyelvjárás) a kétnyelvűségben. (Megjegyzések a nyelvi tudatról). In: Szabó Géza – Molnár Zoltán – Guttmann Miklós (szerk.) *IV. Dialektológiai Szimpozion*. Berzsényi Dániel Főiskola Magyar Nyelvészeti Tanszéke. Szombathely. 161–168.
- Kolláth Anna 2005. *Magyarul a Muravidéken*. Zora. Maribor.
- Kolláth Anna 2007. Büszkeség vagy balítélet? A határtalanító szótárprogram muravidéki szójegyzékei és fogadtatásuk. In: Maticsák Sándor (szerk.) *Nyelv, nemzet, identitás. A VI. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus (Debrecen, 2006. augusztus 22–26.) nyelvészeti előadásai I. kötet*. Nemzetközi Magyarságtudományi Társaság. Debrecen–Budapest. 81–100.
- Kolláth Anna 2009. Két nyelv és oktatás. In: Kolláth Anna (szerk.) *A muravidéki kétnyelvű oktatás fél évszázada*. Zora. Maribor. 36–59.
- Szépfalusi István – Vörös Ottó – Beregszászi Anikó – Kontra Miklós 2012. *A magyar nyelv Ausztriában és Szlovéniában*. Gondolat Kiadó – Imre Samu Nyelvi Intézet – Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet. Budapest–Alsóőr–Lendva.

(1) <http://ht.nytud.hu/>

(2) <http://ht.nytud.hu/htonline/present.php?action=hatartalanitas>

Az írás szerzőjéről

Csernicskó István

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Beregszász, Ukrajna

csistvan[kukac]kmf.uz.ua

<https://orcid.org/0000-0003-4512-988X>